

Nasilje u crtanim i animiranim filmovima

Kittler, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:588669>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

IVANA KITTLER

NASILJE U CRTANIM I ANIMIRANIM FILMOVIMA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr.sc., Danijel Labaš

Sumentorica: Leali Osmančević, mag. Comm.

Zagreb, rujan 2018.

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Nasilje u medijima	3
3. Definicija nasilja u animiranim filmovima	4
4. Nasilje u animiranim filmovima.....	6
4.1. Djeca i animirani filmovi	8
4.2. Sedam teorija o utjecaju nasilja u crtanim i animiranim filmovima na djecu	11
5. Popaj i Spiderman.....	13
5.1. Lego Ninjago	14
6. Zaključak.....	15
7. Popis korištene literature:.....	16

1. Uvod

Nasilje je sveprisutna pojava u medijima. Od informativnog sadržaja pa sve do zabavnog sadržaja, a iznimka nisu ni crtani, kasnije animirani, filmovi koji su namijenjeni, prvenstveno, djeci.

Nerijetko, vrijeme koje djeca provode gledajući crtane ili animirane filmove, roditelji/skrbnici smatraju vremenom kada se oni mogu opustiti jer - djeca su na sigurnome. No, može li se stvarno reći da su sigurni dok gledaju nasilne sadržaje koji su prikazani na humorističan način? Prestaje li to nasilje biti „nešto loše“ ako zaokuplja djetetovu pažnju? Nasilje, pa i ono verbalno, koje djeca vide u crtanim i animiranim filmovima može utjecati na njih. Roditelji/skrbnici to mogu previdjeti zato što je to sadržaj namijenjen djeci te smatraju da im ne može škoditi. Naravno, utjecaj medija pa tako i crtanih te animiranih filmova ovisi o uzrastu djeteta. Mlađa djeca ne obraćaju puno pažnje na sadržaj, ali privlače ih brze promjene slika, svjetlosti i zvuka. (Ciboci, 2014: 19) Takve promjene se u dječjem programu često zna postizati nasiljem, na primjer pucanjem iz oružja. Ovakve i slične scene mogu prestrašiti djecu upravo zato jer oni još ne razlikuju fikciju od stvarnosti (Ciboci, 2014: 20). Kod nešto starije djece može doći do imitiranja onoga što vide pa tako možemo sresti djecu u parku koja uživaju u igri sa svojim plastičnim pištoljima. Nasilje u crtanim i animiranim filmovima je možda i najopasniji oblik nasilja u medijima za djecu upravo zato što roditelji/skrbnici ne smatraju ovu pojavu opasnom i izlažu djecu tim sadržajima. S druge strane, djeca, koja nisu još svjesna nasilja kao takvog, često imitiraju likove i poistovjećuju se s njima.

Cilj ovoga rada je istražiti pojavu nasilja u crtanim i animiranim filmovima te kakav sve utjecaj ono može imati na djecu i mlade.

Prvi dio rada objasnit će nasilje u medijima i definiciju nasilja u medijima. U drugom dijelu rada istražiti će se pojava nasilja u crtanim i animiranim filmovima, a u trećem i završnom dijelu bit će prikazana usporedba animiranih filmova iz prijašnjih godina s novijim, koji je aktualan današnjim generacijama djece.

2. Nasilje u medijima

Mediji su, govoreći prvenstveno o televiziji, u svojim zaćecima služili za informiranje i zabavu te su, 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća, imali veoma oskudan sadržaj. Vremenom, taj se sadržaj proširivao i danas nudi cijeli spektar filmskih žanrova, serija, emisija, reality-a, crtanih i animiranih filmova. Sve je to danas dostupno, ne samo na televiziji, već i na internetu. To znači da je par klikova dovoljno da bilo tko pristupi bilo kakvom sadržaju dostupnom na internetu, pa čak i djeca. Ono što je zabrinjavajuće kod ove činjenice jest to da su mediji postali preplavljeni eksplicitnim scenama i scenama nasilja. U vijestima, akcijskim filmovima, ali i komedijama te crtanim i animiranim filmovima scene nasilja postale su uobičajene. Komedije i animirani filmovi sve češće se u potpunosti temelje na nasilju, a nasilje je postalo toliko prisutno da se, čak i u vijestima, emitiraju snimke nasilja iz stvarnog života. Mediji svoju publiku prikazivanjem nasilnih scena toliko privikavaju na nasilje da će prema istraživanju Hustona i suradnika iz 1992. godine, djeca koja završavaju osnovnu školu vidjeti 8 000 ubojstava i 100 000 drugih oblika nasilja (Kirsh, 2006 prema: Kanižaj, Ciboci: 11). Oni stariji, do svoje 18 godine, vidjet će 200 000 simuliranih nasilnih djela i 16 000 ubojstava u medijima (Trend, 2007 prema: Kanižaj, Ciboci: 11). Zbog tolike količine nasilja u medijima stvara se slika o svijetu kao opasnom i nasilnom mjestu. (Trend, 2007: 58).

Djecu koja većinu dana provode ispred televizora i računala navikava se na nasilje. Uči ih se da je nasilje nužno da bi sigurno živjeli i da smo nasiljem okruženi (Trend, 2007: 58). U stvarnosti, djeca će u životu vidjeti samo oko 1% nasilnih događaja (Kirsh, 2006: prema: Kanižaj, Ciboci: 11).

Kada govorimo o najmlađima, oni su nasilnim scenama izloženi gledanjem crtanih i animiranih filmova. To je, najčešće, i naš prvi susret s nasiljem u životu. Istraživanja potvrđuju da se u jutarnjem terminu u crtanim i animiranim filmovima pojavljuje oko 4 puta više nasilnih scena nego u najgledanijem terminu (Gentile, Saleem, i Anderson, 2007 prema: Kanižaj, Ciboci: 12). Budući da su kritičari namijenjeni upravo najmlađima, činjenica da je u njima nasilje više prisutno nego u najgledanijem terminu u danu doista je zabrinjavajuća. Kada bi dijete kontinuirano bilo izloženo ovakvom sadržaju, duži vremenski period, bez prethodnog kontakta sa drugom djecom, velika je vjerojatnost da bi njegov prvi susret s djecom završio konfliktom (Kanižaj, Ciboci: 30).

U sljedećem odjeljku biti će definiran pojam nasilja u animiranim filmovima.

3. Definicija nasilja u animiranim filmovima

Pojam nasilje je vrlo široka značenja. Kada je riječ, konkretno, o nasilju u animiranim filmovima, općeprihvaćene definicije nema. Razlog tomu je postojanje različitih okolnosti koje mogu utjecati na gledateljev doživljaj nasilja u medijima. Primjerice, kada „dobar“ lik napada „lošeg“, gledatelji će taj čin najčešće interpretirati kao nešto pozitivno, a ne kao nasilje jer smatraju da „loš“ lik zaslužuje nasilje zbog svojih loših djela. William James Potter (1999 prema: Ciboci, 2014: 1) postavio je osam ključnih elemenata za definiranje nasilja: (1) Smatraju li se nasiljem i djela koja nisu počinjena nad ljudima, već nad materijalnim stvarima? (2) Smatraju li se nasiljem i prirodne katastrofe? (3) Mora li djelo, da bi se smatralo nasiljem, biti učinjeno s namjerom? (4) Mora li takvim djelom biti nanesena šteta? (5) Smatraju li se verbalne uvrede nasilnim djelima? (6) Smatraju li se fantazije nasilnim djelima? (7) Smatraju li se nasilnim djelima i ona djela koja nisu vidljiva na televizijskom ekranu? (8) Smatraju li se nasilnim djelima i ona djela koja su prikazana na humorističan način? Budući da je, znanstveno gledano, teško pronaći univerzalne odgovore na ove elemente, stručnjaci se nisu složili oko jedne definicije. Ipak, jedna definicija medijskog nasilja, koja se sve češće koristi glasi: „Nasilje je povreda nečije fizičke i emocionalne dobrobiti“ (Potter, 1999). Neki drugi autori prilikom definiranja nasilja naglasak stavljaju na agresiju. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2002.) nasilje definira kao „namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihičkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom“. U ovoj definiciji vidljive su neke zajedničke točke s Potterovom definicijom, no naglasak je na fizičkom nasilju koje može imati fizičke i/ili psihičke posljedice. Još jedna definicija nasilja glasi: „manifestacija agresije odnosno tip akcije s određenom psihološkom funkcijom, ponajviše namijenjenoj oslobođenju od neželjenih sadržaja (Nedić, Marčinko, Postružin, 2016: 197.). Navedena definicija usredotočena je na psihičke uzroke nasilja. Smatra se da je uzrok agresiji potreba da se oslobodi od sadržaja koji osobu čine agresivnom. Primjer za to može biti nasilje viđeno ili u stvarnome životu ili u medijima. Dakle, stručnjaci koji proučavaju nasilje u medijima, osim onog očitog fizičkog, pod pojmom nasilja podrazumijevaju i verbalno nasilje te svako drugo koje narušava emocionalno stanje pojedinca.

Osim znanstvenog pogleda na nasilje u medijima, bitan čimbenik je i doživljaj nasilja u medijima kod samih gledatelja.

Za gledatelje, jedna od najvažnijih karakteristika prema kojoj određuju da li je neki događaj za njih nasilan ili ne je virtualni prikaz nasilja (Potter, 1999 prema: Kanižaj, Ciboci: 16). Prema Potteru (2003) gledatelji nasilnim smatraju i sadržaj koji ih šokira i/ili vrijeđa. Ono po čemu se shvaćanje nasilja u medijima od strane publike i od strane stručnjaka najviše razlikuje je činjenica da na publiku djeluju emocije u prosuđivanju dok su stručnjaci objektivni. Upravo zato, gledatelji neki sadržaj mogu percipirati kao ne nasilan iako on to zapravo jest. Najbolji primjer su crtani filmovi. Unatoč tome što su nasilne scene u crtanim filmovima česte, publika ih ne smatra nasilnima. Razlog tomu može biti virtualni prikaz tog nasilja. Gledatelji taj sadržaj neće shvatiti toliko „ozbiljno“ jer je sadržaj crtan tj. ne postoji velika vjerojatnost da se ono dogodi u stvarnom životu. Također, u crtanim i animiranim filmovima postoje „dobri“ i „loši“ likovi te to utječe na percepciju gledatelja. Publika će, u takvim sadržajima, osuditi samo nasilne scene u kojima „loš“ lik napada „dobrog“, a scene nasilja u kojoj „dobar“ lik napada „lošeg“ smatrat će opravdanim i općenito, najčešće, okarakterizirati scenu kao pozitivnu. Unatoč takvom doživljaju nasilnih scena kod publike, stručnjaci tvrde kako i takav sadržaj, koji se na očigled doima bezopasnim, može dovesti do desenzibiliziranja publike (Kanižaj, Ciboci: 16). To znači da se publika navikava na nasilje i na sličan sadržaj te ga počinje smatrati uobičajenim. Kod desenzibiliziranja, publika prihvaća nasilje u toj mjeri da više ne uzima u obzir ni posljedice tog nasilja niti bol koju to nasilje uzrokuje. Sve to može dovesti do povećanja agresivnog ponašanja kod gledatelja (Kanižaj, Ciboci: 16).

Dakle, elementi za definiranje nasilja u medijima različito su definirani kod stručnjaka i kod publike. U ovome radu naglasak će biti na definiciji stručnjaka te će se prema toj definiciji istražiti pojava nasilja u crtanim i animiranim filmovima.

4. Nasilje u animiranim filmovima

Crtani i animirani filmovi prepuni su scena nasilja. Ipak, upravo se crtane i animirane filmove često koristi kao sredstvo za smirivanje djece.

Neki od najpoznatijih crtanih filmova poznatih svim generacijama, poput Tom & Jerry, Ptica trkačica i Popaj, temelje se u potpunosti na nasilnim scenama. Što onda očekivati od djeteta kojemu je rečeno kako nije ni smiješno niti u redu udarati druge, a onda mu pustimo crtiće poput Toma i Jerrya i smijemo se nasilnim scenama zajedno s njime? Djeca će to shvatiti kao odobravanje ponašanja koje vide u crtanom ili animiranom filmu. Zbog toga mogu pomisliti kako je u redu udariti nekoga, uzeti igračku drugom djetetu iz ruke i sl. (Erwin, Morton, 2008). Hapkiewicz i Roden (1971.) proveli su istraživanje prema kojem su došli do zaključka da tijekom kratkoročnog izlaganja nasilnim crtanim filmovima djeca, starosti oko 8 godina, ne pokazuju značajnu promjenu u ponašanju. Ipak, mala razlika u ponašanju djece koja su gledala nasilne crtane filmove u odnosu na ponašanje djece koja su gledala nenasilne crtane filmove ili uopće nisu gledali crtane filmove bila je vidljiva (Hapkiewicz, Roden, 1971.). Nakon gledanja crtanih filmova, tijekom zajedničke igre, dječaci su pokazivali više prosocijalnog ponašanja tj. više su dijelili svoje igračke nego djevojčice, a oni dječaci koji su gledali nasilne crtane filmove nešto su slabije dijelili igračke od ostalih dječaka (Hapkiewicz, Roden, 1971.). To dokazuje da nasilne scene u crtanim i animiranim filmovima, čak i tijekom kratkoročnog izlaganja, mogu imati utjecaj na ponašanje djeteta.

Osim na samo ponašanje, takvi sadržaji utječu i na psihičko stanje djeteta. Primjer takvih crtanih i animiranih filmova su oni Walta Disneya i Disney produkcije. Za njihove crtane i animirane filmove često se govorilo da su loši za djecu, da im šalju subliminalne poruke, da su „demonizirajući“. U tim crtanim/animiranim filmovima djecu se upoznavalo sa dvije vrste likova- dobrim i lošim. Često je riječ je bila o zloj vještici, zloj mačehi, zlom kapetanu itd. Djeca su na taj način učila te pojmove, a mogli su doživjeti i strah ili anksioznost prilikom gledanja (Fouts, et al., 2006.). U tim crtanim i animiranim filmovima pojavljivale su se neke iracionalne i apsurdne motivacije za zla djela (Fouts, et al., 2006.). Konkretni primjer je Snjeguljičina mačeha koja je od lovca tražila da joj donese Snjeguljičino srce jer je Snjeguljica bila ljepša od nje. Još jedan primjer je Alisa u zemlji čudesa. Radi se o djevojčici koja upadne u zečju rupu i dospije u potpuno drugačiji svijet. Ovaj animirani film, iako potiče razvoj dječje mašte, djeci daje potpuno nerealnu i apsurdnu sliku stvarnosti (Flegar, Wertag, 2015.). Različiti likovi koji su izopačeni i imaju loše namjere mogu izazvati iracionalne strahove kod djece. Javlja se nužnost medijskog odgoja djece i odraslih.

Ono što je zajedničko u razmišljanju kod djece i roditelja/skrbnika je to da i jedni i drugi smatraju da su filmovi sličniji realnosti od crtanih ili animiranih filmova. Roditelji/skrbnici su svjesni činjenice da su radnje iz filmova fikcija i da nije velika vjerojatnost da će se te scene dogoditi u stvarnom životu. Djeca, ipak, toga nisu svjesna. Problem je što odrasli pojednostavljaju nasilje u medijima. Smatraju da djeca crtane i animirane filmove neće shvatiti ozbiljno. No, nasilje je prisutno i predstavlja problem. Djecu se ne uči da nasilje ima posljedice koje mogu biti veoma ozbiljne. Predstavljaju im se sadržaji u kojima se lik, nakon što na primjer, uteg padne na njega, ustaje i odšee dalje. To ne znači da će dijete kopirati takvu situaciju, ali ne predstavljaju im se posljedice nasilnih djela. Djeca bi zbog toga, u starijoj dobi, mogla nasilje olako shvaćati. Mogli bi početi koristiti riječi, koje su naučili iz crtanih i animiranih filmova (Fouts, et al., 2006.). Riječi poput zla/zao si, ružan/ružna si, izgledaš kao čudovište i sl. djeca koriste ne razmišljajući o posljedicama koje će dijete kojem se obraćaju imati. Spomenuli smo već kako pod pojmom nasilja podrazumijevamo svaki oblik nasilja koji povređuje fizičku i emocionalnu dobrobit druge osobe. Dakle, i ružne riječi i ismijavanja možemo definirati nasiljem jer utječu na emocionalnu dobrobit pojedinca. Djeca su, osim fizičkog nasilja, u crtanim i animiranim filmovima suočena i s verbalnim nasiljem. Jednako kao što se i kod prikaza fizičkog nasilja u medijima dovodi do desenzibiliziranja publike, tako se i prikazivanjem verbalnog nasilja dovodi do desenzibiliziranja publike oko takve vrste nasilja (Ciboci, 2014). Djeca neće shvatiti zašto je u redu da u crtanim ili animiranim filmovima, koje im puštaju roditelji/skrbnici, jedan lik govori drugome da je glup, a u stvarnosti u sličnoj situaciji oni tu riječ ne smiju izgovarati. Roditelji/skrbnici ne bi trebali puštati djecu da sami gledaju sve crtane i animirane filmove koji se emitiraju na televiziji ili koji djeca, samostalno, odaberu na internetu. Iako je nemoguće da roditelji/skrbnici prate baš svaki crtani i animirani film ili sadržaj koji dijete gleda tijekom dana ipak je potrebna neka vrsta kontrole tog sadržaja. Djecu je potrebno educirati o medijima i nasilnim sadržajima koji su prisutni u medijima.

Budući da educirati možemo samo stariju djecu, koja su svjesnija sebe i drugih i koja mogu razumjeti problem, važno je shvatiti kako mlađa djeca doživljavaju televiziju te crtane i animirane filmove. Boljim shvaćanjem njihovog doživljaja televizijskih sadržaja može se utjecati na njihov doživljaj i malo bolje kontrolirati medijski utjecaj. Zato je u idućem odjeljku riječ o tome kako djeca shvaćaju medije u pojedinim životnim razdobljima.

4.1. Djeca i animirani filmovi

Djeca u različitim životnim dobima različito shvaćaju televizijski sadržaj. Razlog tomu je njihov kognitivni razvoj. Kako se djetetu s godinama percepcija sve više razvija, tako će i mediji imati sve više utjecaja na njega. Prema Ciboci (2014: 19) uzraste dijelimo na: novorođenčad (do 18 mjeseci starosti), mala djeca (do 3 godine), predškolska dob (do 5 godina), djeca u osnovnoj školi (do 11 godina) i adolescenti (do 18 godina). Ljudi se razvijaju cijeli život, no najznačajniji razvoj ipak se događa kod djece (Hrpka, 2007.). Razvoj je definiran kao „slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta zbog kojih se ono mijenja postaje veće, spretnije, sposobnije, društvenije i prilagodljivije“ (Starc et al., 2004). Dijete će, dakle, kako stari tj. razvija se biti prilagodljivije i lakše će se nositi s nasiljem koje je prikazano u animiranim filmovima, no biti će mu lakše i naviknuti se na viđeno nasilje. Budući da dijete postaje i spretnije te sposobnije veća je mogućnost da nasilje koje vidi u animiranim filmovima pokuša ponoviti i u stvarnom životu. Zbog toga je važno znati kako mediji i animirani filmovi utječu na djecu od najranije dobi.

Novorođenčad nema razvijenu percepciju stoga ni mediji nemaju previše utjecaja. U radu je već spomenuto kako je ono što privlači djecu ove dobi da svoju pažnju usmjere prema televizoru nagla promjena svjetla, pokreta i glasni zvukovi (Ciboci, 2014.). U ovom razdoblju bitnu ulogu imaju roditelji/skrbnici. Dijete stvara emocionalne veze sa osobama koje su joj bliske, primjerice s majkom, ocem, braćom i sl. (Hrpka, 2007.). Djeca su u ovoj najranijoj dobi najranjivija. Ukoliko u ovom razdoblju razvoja djeca budu zanemarivana u smislu fizičkog kontakta i nježnosti utoliko mogu imati posljedica u kasnijem razvoju- loše socijalne vještine pa i loš odnos s vršnjacima (Hrpka, 2007.) Brojna istraživanja pokazala su da kod djece mlađe od dvije godine gledanje televizije može usporiti kognitivni razvoj djeteta (Ciboci, 2014: 20). Zbog toga, stručnjaci se slažu kako djeca mlađa od dvije godine ne bi trebala gledati televiziju. Dakle, svi propusti, ali i sve pozitivno, poput roditeljske predanosti djetetovim biološkim i psihološkim potrebama, imat će utjecaja na djetetov daljnji razvoj.

Djeca do 3 godine starosti već počinju razvijati percepciju. Do sada su već razvili i osjećaj privrženosti prema bliskim osobama poput roditelja/skrbnika. Prema Harpki (2007) postoje 3 vrste privrženosti koje dijete može razviti: sigurna privrženost, izbjegavajuća privrženost i anksiozna privrženost. Sigurna privrženost razvija se kada su djetetu zadovoljene i biološke potrebe i potrebe za nježnošću i fizičkim kontaktom. Problem je kada djetetu fali nježnosti jer se tada razvija izbjegavajuća privrženost. Anksiozna privrženost nastaje kada roditelj/skrbnik

na čas dijete obasipa ljubavlju, a čas ga ignorira (Hrpka, 2007). Osim što se razvija percepcija i osjećaji privrženosti, dijete postaje spremno istraživati i učiti. U ovoj dobi djeca su već sposobni učiti verbalno i neverbalno. Djeca svoju pažnju češće usmjeravaju prema televizijskim ekranima, no problem je stvoriti sadržaje koji će ih istovremeno educirati i biti im razumljivi (Ciboci, 2014: 20). Ponavljaju riječi i radnje koje vide oko sebe, pa tako i ono što vide na televiziji i u animiranim filmovima. Prema Ciboci (2014: 20) djecu u ovoj dobi privlače animacije, druga djeca i životinje, skakanje i mahanje rukama pa su osmišljene tehnike poput pojednostavljanja pozadine, više ponavljanja i sl. kako bi djeca bolje razumjela taj sadržaj. Djeca najviše uče upravo u ranijim razdobljima svoga života. Zato će ih ono što nauče u ovom razdoblju pratiti cijeli život.

U predškolskoj dobi djeca su već svjesnija okoline. Više vremena provode ispred televizijskih ekrana, ipak i dalje ne posvećuju potpunu pažnju na sadržaje. Oni neće sjesti ispred televizijskih ekrana s ciljem da gledaju televiziju kada im je, na primjer, dosadno kao što to odrasli rade. Njima dječji program i animirani filmovi služe kao pozadina dok obavljaju druge aktivnosti. Djeca počinju razlikovati televizijske žanrove u smislu da postaju svjesni da su crtani i animirani filmovi namijenjeni njima., no ne mogu razlikovati reklame od crtanog filma već sve promatraju kao cjelinu (Ciboci, 2014: 20). Djeci su, u animiranim i crtanim filmovima, dobri likovi prikazani kao lijepi, na primjer princeze u Disney filmovima, a loši kao likovi koji imaju neke nepravilnosti, nedostatke ili su izopačeni. Spomenuto je već kako djeca uče od najranije dobi i da to što nauče ostaje uz njih u daljnjem razvoju. Tako djeca od najranije dobi uz animirane i crtane filmove uče kako su dobri likovi lijepi, a loši „ružni“ te u ovoj, starijoj, dobi na taj način dijele likove koje vide u svim crtanim i animiranim filmovima. Istraživanja su pokazala da bi djeca u ovoj dobi mogla shvatiti da ono što se događa na televiziji nije realno, ali još uvijek ne znaju objasniti razliku između fikcije i stvarnosti te ih nasilne scene iz medija mogu prestrašiti jednako kao i nasilje u stvarnome životu (Ciboci, 2014: 21).

Kada krenu u školu djeca počinju učiti i shvaćati puno stvari pa i sadržaj koji gledaju na televiziji. U ovom životnom periodu djece iznimno je bitna osma godina života jer tada djetetov „kognitivni i emocionalni razvoj doseže razinu da djeca konačno mogu shvatiti o kakvim je sadržajima riječ [...] tada postaju svjesna stvarnih i tzv. fiktivnih sadržaja“ (Ciboci, 2014: 21). Bitno je da djeca osjećaju bezuvjetnu ljubav koju im roditelji/skrbnici pružaju jer u ovom razdoblju djeca počinju pokazivati sve više svoje osobnosti, dolaze u kontakt sa sve više ljudi i situacija na koje mogu različito reagirati, ali počinju se i više sramiti. Taj osjećaj

bezuvjetne ljubavi daje im sigurnost da mogu istraživati i dalje se razvijati (Hrpka, 2007.). U ovoj dobi dijete puno više razmišlja pa ih prestrašiti mogu i nasilne scene za koje sami procjene da se mogu dogoditi u stvarnosti. Unatoč strahu, djeca vole gledati nasilne sadržaje, a prema Ciboci (2014: 22) postoje dva razloga za to: (1) Osjećaj psihološkog uzbuđenja i euforije i (2) Istraživanje vlastitih strahova i navikavanje na takve sadržaje. Roditelji/skrbnici, ali i druge bliske osobe u djetetovom životu- učitelji i učiteljice, obitelj i drugi- trebali bi se educirati o medijskom sadržaju i opasnostima medija te ih u ovoj dobi učiti o medijima i usmjeravati u ponašanju.

Adolescenti su već u potpunosti sposobni razlikovati fikciju i stvarnost. Znaju da je vjerojatnost da se ono što su vidjeli u medijima dogodi u stvarnosti vrlo mala. Ipak, prema Ciboci (2014.) oko 80% adolescenata gleda horore i na taj način se kod njih stvara slika o svijetu kao opasnom i nasilnom mjestu.

Dakle, mlađa djeca još nisu svjesna sadržaja koji gledaju. Počinju ga biti svjesna tek u osmoj godini života. Ipak, danas djeca rastu s tehnologijom. Važno je usmjeravati ih od najranije dobi te učiti pozitivnim, ali upozoriti i na loše strane medija. Poznato je da djeca vole ispitivati granice pa je zbog toga dobro biti prisutan kada dijete gleda crtane ili animirane filmove na televiziji ili bira na internetu. Djeca su ipak samo djeca i nasilni ili eksplicitni sadržaji mogu ih uznemiriti. Osim što ih mogu uznemiriti, nasilni sadržaji mogu imati i druge posljedice. U idućem odjeljku biti će objašnjene teorije utjecaja animiranih filmova na djecu.

4.2. Sedam teorija o utjecaju nasilja u crtanim i animiranim filmovima na djecu

Kako bi objasnili pojavu nasilja u animiranim filmovima, stručnjaci su vremenom stvorili teorije o utjecaju nasilja na djecu i odrasle. Ovdje ćemo spomenuti sedam najvažnijih.

Prva teorija koju ćemo spomenuti ujedno je i jedna od najstarijih, a to je teorija o katarzi (Kanižaj, Ciboci: 17). Temelji se na tome da se osoba mora „pročistiti“ od određenih negativnih osjećaja kojima je zasićena. Prema ovoj teoriji do pročišćenja će doći upravo gledanjem nasilnog sadržaja. Kunczik i Zipfel (1998.) nagon za nasiljem smatrali su urođenim, ali tvrde da osoba koja gleda nasilje na fiktivnim likovima postaje manje odlučna da sama napravi nešto slično. Zapravo, prema teoriji katarze, osoba bi se gledanjem nasilnih scena u medijima rješavala vlastitih frustracija. Dok gledaju nasilne scene, smatra se da bi gledatelji maštali i zamišljali sebe u tim situacijama i na taj način se riješili bijesa i ne bi bili nasilni u stvarnosti (Nevins, 2004.). Za teoriju katarze ne postoje jaki empirijski dokazi (Kanižaj, Ciboci: 17).

Teorija o navikavanju ili habitualizaciji temelji se na tvrdnji da se gledatelje stalnom pojavom nasilja u medijima navikava na nasilje. Slične pojmove spominjali smo prethodno u radu. Navikavanjem na nasilje gledatelji postaju ne osjetljivi na posljedice nasilja. Smanjuje se empatija kod publike i nema suosjećanja sa žrtvom (Kunczik, Zipfel, 1998.) Gledatelji uče obrasce ponašanja i primjenjuju ih u životu. Počinju nasilje primjenjivati u rješavanju konflikata. Prema Ciboci (2014: 5) postoje različiti načini interpretacije ove teorije: (1) Habitualizacija kao popuštanje uzbuđenja- emocionalno navikavanje; (2) Habitualizacija kao sistemska desenzibilizacija- povezivanje osjećaja straha sa suprotnim osjećajima, na primjer opuštanja; (3) Opadanje spremnosti na reakciju protiv nasilja- kada se osoba navikne na nasilje, njezin stav prema nasilju se mijenja i ona često propušta priliku za pružanje pomoći i spremnija je na agresivnu reakciju; (4) reakcija na razini komunikatora- zbog navikavanja na nasilje moraju se proizvoditi sve nasilniji sadržaji kako bi zadržali zanimanje publike (Kunczik, Zipfel, 2006.).

Treća po redu teorija o utjecaju nasilja u medijima na publiku je i ona najpoznatija- teorija kultivacije. „Kultivacija se odnosi na dugoročno oblikovanje percepcije i vjerovanja o svijetu u kojemu živimo, a koje se javlja kao posljedica izloženosti medijima.“ (Potter, 1999.) U ovoj teoriji pojavljuje se pojam „Sindrom lošeg svijeta“. To znači da gledatelji, koji dugo i često gledaju televiziju, zbog velike količine nasilja u medijima svijet smatraju opasnijim mjestom

nego što uistinu je (Kunczik, Zipfel, 1998.). Njihova slika svijeta je u potpunosti iskrivljena zbog medijskog sadržaja. Ipak, Kunczik i Zipfel (2007.) tvrde kako je moguće da strah ne nastaje zbog učestalog gledanja televizije već da osobe koje su plašljive ostaju kod kuće i gledaju televiziju. Drugim riječima, smatraju da strah ne nastaje zbog sadržaja, nego da je on prisutan i prije izlaganja medijskom sadržaju.

Četvrta teorija je teorija o socijalnom učenju. Prema toj teoriji gledatelji uče po modelu. Najzaslužniji za razvoj ove teorije je Albert Bandura. 60-ih godina prošloga stoljeća proveo je eksperiment s tri grupe djece koja su gledala film u kojem su odrasli ljudi tukli lutku: prva grupa vidjela je da je počinitelj bio kažnjen za svoje djelo; druga grupa vidjela je da je počinitelj bio nagrađen za svoje djelo; treća skupina vidjela je da za počinitelja nije bilo posljedica. U eksperimentu je zaključio kako su najagresivnija bila djeca koja su gledala kako je počinitelj bio nagrađen (Ciboci, 2014: 6). Teorija socijalnog učenja temelji se na: (1) Usmjeravanju pažnje- zapaža se modele u okolini koji su privlačni, uspješni, zanimljivi; (2) Zadržavanju- pamćenje opaženog; (3) Reprodukciji- ponavljanju ponašanja viđenog na modelu; (4) Motivaciji- ponašanje će se ponavljati ovisno o tome da li okolina potkrepljuje ili kažnjava to ponašanje (Ciboci, 2014: 7).

Peta teorija je teza o prijenosu stanja uzbuđenosti. Smatra se da stanje uzbuđenosti, na koje mogu utjecati medijski sadržaji, može pojačati određena ponašanja kod gledatelja (Potter, 1999.). Upravo zato što se gledanjem nasilja povećava uzbuđenost kod gledatelja, oni postaju agresivniji (Kanižaj, Ciboci: 18).

Šesta teorija naziva se priming teorija. Zasniva se na učenju da su nasilne scene podražaj koji kod gledatelja može pobuditi određen podražaj zbog kojega će on postupiti nasilno (Kanižaj, Ciboci: 19). Prema Valkoviću (2010.) medijski utjecaj je jači ako postoji sličnost između situacije koja se prikazuje u medijima i one u kojoj se gledatelj nalazi.

Sedma i posljednja teorija je skript teorija koja „podrazumijeva mentalne rutine ili programe koji su pohranjeni u pamćenju i automatski se aktiviraju kada je potrebno upravljati ponašanjem i rješavati probleme (Kunczik, Zipfel, 2007 prema: Ciboci, 2014:8).

Nasilje u animiranim filmovima ima različit utjecaj na gledatelje. Ovdje je navedeno sedam najvažnijih teorija o utjecaju nasilja. Tijekom gledanja nasilnih scena u animiranim filmovima publika, a ponajviše djeca, izlaže se različitim, prethodno navedenim utjecajima, poput navikavanja na nasilje, učenje obrazaca ponašanja, uzbuđivanja itd. U idućem odjeljku biti će uspoređen crtani film Popaj i animirani film Spiderman, a potom će se napraviti usporedba tih animiranih filmova s jednim novijim te će se istražiti prema kojoj teoriji su scene nasilja iz Popaja i dva druga animirana filma utjecale na djecu i gledatelje.

5. Popaj i Spiderman

Popaj, crtani film, i Spiderman, animirani film, dosta su vremenski udaljeni. U oba filma glavni likovi su muškog roda. Zajedničko im je i to da se u oba filma glavni likovi bore za pravdu, a glavno sredstvo kojim dolaze do nje je upravo nasilje.

Popaj je bio mornar koji je imao djevojku Olivu. Njegov najveći problem bio je lik imena Badžo koji mu je uzimao Olivu. Kako bi spasio svoju dragu, Popaj je jeo špinat te mu je to dalo nadnaravnu snagu pomoću koje je istukao Badžu i osvojio natrag svoju Olivu. Spiderman je pak osoba koju je ugrizao pauk i koja je nakon toga dobila nadnaravne moći (puštanje mreže iz zglobova pomoću koje se penje i vješa po zgradama). Maskira se i bori protiv zločestih likova, a uz to vodi i privatan život. Prema sadržaju možemo zaključiti kako je Popaj imao realniju radnju od Spidermana, no i jedan i drugi film puni su nasilja. U crtanom filmu Popaj djeca su učila da se konflikti rješavaju nasiljem te je tu moguća pojava teorije o socijalnom učenju. Popaj je na kraju svake epizode, nakon nasilja, bio nagrađen tj. osvojio je natrag svoju dragu (Task, 2011). Kako smo naveli u prethodnom odjeljku, ako je lik nagrađen za nasilno djelo, veća je vjerojatnost da će djeca, koja taj sadržaj gledaju, biti agresivna. S druge strane, u animiranom filmu Spiderman, glavni lik se svakodnevno bori s lošim likovima. To kod djece može stvoriti sliku o svijetu kao nasilnom mjestu, a nasilje shvaćaju kao nešto što je potrebno kako bi bili sigurni. Stoga, kod Spidermana možemo govoriti o teoriji kultivacije i sindromu zlog svijeta.

Kod Popaja možemo primijetiti i oblik nasilja nad ženama jer je Badžo uvijek otimao Olivu i držao je protiv njezine volje. Popaj je uvijek morao spašavati Olivu što, djevojčicama koje gledaju ovaj crtić, može pobuditi osjećaj da muškarci mogu raditi što žele sa ženom tj. da žene nisu samostalne. Spiderman ima ozbiljniju tematiku, ali kod djece može izazvati više nerealnih očekivanja nego što će to izazvati Popaj.

Možemo zaključiti kako u oba spomenuta filma postoji mogućnost utjecaja na djecu.

5.1. Lego Ninjago

Lego Ninjago animirani je film koji prate današnje generacije djece. Za razliku od Popaja i Spidermana ovdje glavni likovi nisu ljudi već likovi sastavljeni od Lego kocaka.

Ninjago je smješten u modernom vremenu, a njegova radnja se temelji se na borbi protiv zla. Inspiriran je Azijskom kulturom tj. ninjama. Mladi likovi bore se protiv zla i Lorda Garmadona. Zbog napretka tehnologije ovaj animirani film, za razliku od Popaja i Spidermana iz prethodnog odjeljka, ima puno uvjerljiviji vizualni prikaz. Zbog ovoga djeca prikazano nasilje mogu shvatiti ozbiljnije nego, na primjer u crtanim filmovima. Također, nasilje nije prikazano na humorističan način već se djecu uči da je nasilje nužno da bi bili sigurni. Tu je, kao i kod Spidermana, moguća pojava sindroma zlog svijeta i teorija kultivacije. Dječaci u animiranom filmu imaju i učitelja koji ih tom nasilju uči i potiče da nasiljem rješavaju problem. Djeca mogu percipirati nasilje viđeno u ovom animiranom filmu kao nešto pozitivno jer ih upravo učitelj, koji u stvarnom životu djeteta ima autoritet, uči takvom ponašanju. U animiranom filmu dječaci lete na zmajevima, imaju moći, različite oklope i tehnologije poput velikih vozila i mehaničkih strojeva u obliku zlikovaca. Iako, s jedne strane, ovakav animirani film potiče maštu kod djece, s druge strane daje im u potpunosti nerealnu sliku o svijetu i može ih lako prestrašiti. Unatoč tome, ovaj animirani film veoma je popularan kod mlađih generacija. Djeca u parkovima često imitiraju scene iz filma, poput dvoboja ninji. Budući da je u ovom animiranom filmu nasilje interpretirano kao pozitivno tj. smatra se dobrim kada dječaci nasiljem obrane svijet od zlikovaca djeca počinju imitirati to ponašanje pa je tu riječ o socijalnom učenju.

Dakle, najveća razlika između novijih animiranih filmova i onih nešto starijih je vizualni prikaz kojim se u novijim animiranim filmovima nasilne scene prikazuju puno realnije. Zajedničko im je to što, bilo nasilje prikazano na humorističan način ili ne, posljedice nasilja nisu prikazane.

6. Zaključak

U današnjem vremenu, kada svijet pokreće tehnologija, djeca su od rođenja izložena različitom medijskom sadržaju. Kako bi negativan sadržaj što manje utjecao na njih važno je početi s edukacijom od najranije dobi. Djeca danas imaju veliku slobodu i u najranijem djetinjstvu sposobni su pristupiti internetu i svim pozitivnim i negativnim sadržajima koje on nudi. Bitno je da dijete, osim ograničenja, ima i znanje o tome zašto takav nasilan sadržaj nije za njega jer roditelji ne mogu uvijek pratiti što njihovo dijete gleda u tom trenutku. Tako će dijete razviti svijest o neprikladnom i nasilnom sadržaju. Definicija nasilja obuhvaća svaki oblik nasilja koji negativno utječe na psihofizičko stanje druge osobe, što se odnosi i na verbalno nasilje. Ovakvu vrstu nasilja djeca mogu doživjeti u raznim crtanim i animiranim filmovima pa može doći i do desenzibilizacije na takvu vrstu nasilja. No, ne reaguju sva djeca jednako na nasilne sadržaje jer njihove se kognitivne funkcije razvijaju s godinama.. Ovisno o tome koliko je dijete izloženo nasilnom medijskom sadržaju može početi imitirati viđeno ili pak učiti obrasce ponašanja i prema njima reagirati u stvarnome životu. Stručnjaci su pojavu nasilja u medijima pokušali objasniti teorijama o utjecaju nasilja u medijima na odrasle i djecu, te smo u ovome radu istaknuli sedam najvažnijih. Jedna od njih, teorija habitualizacije tj. navikavanja, objašnjava najčešću posljedicu dugotrajne izloženosti nasilju u medijima. Gledatelji počinju biti naviknuti na nasilje, povećava se prag tolerancije na nasilje u svakodnevnom životu, a i sami gledatelji počinju biti agresivniji. Teorija o socijalnom učenju moguća je u crtanom filmu Popaj, a teorija kultivacije primijećena je animiranom filmu Spiderman. U animiranom filmu Lego Ninjago primijećene su obje teorije, a on se od prethodno navedena dva filma razlikuje najviše u vizualnom prikazu.

Problem s nasiljem u crtanim i animiranim filmovima je što se djecu navikava i uči da reaguju na nasilan način. Odgajaju se generacije koje su puno agresivnije i imaju manje empatije prema drugima jer su od djetinjstva izloženi medijskim sadržajima u kojima nema posljedice za nasilno djelo. Koriste riječi koje povrjeđuju druge jer nisu svjesni da i riječ može zaboljeti. Kada bi se djecu više učilo o medijima i njihovom sadržaju, usmjeravalo u njihovim osjetljivim godinama, a ne prepuštalo medijskom sadržaju na milost i nemilost, možda bi svijet počeli percipirati kao divno mjesto koje on uistinu i je.

7. Popis korištene literature:

1. Ciboci, L. (2014.) *Mediji i nasilje*, skripta za studente Hrvatskih studija
2. Erwin, Elisabeth J. – Morton, Naomi (2008) „Exposure to Media Violence and Young Children with and Without Disabilities: Powerful Opportunities for Family-Professional Partnerships“, *Early Childhood Educ Journal*, 36: 105-112
3. Flegar, Ž., Wertag, T., „Alice Through the Ages: Childhood and Adaptation“, *Libri & Liberi: časopis za istraživanje dječje književnosti i kulture*, vol. 4 (2): 213-240
4. Fouts, G, Callan, M., Piasentin, K., Lawson, A. (2006.) *Demonizing in Children's Television Cartoons and Disney Animated Films*, *Child Psychiatry Hum Dev* 37:15–23
5. Gentile, Douglas A. – Saleem, Muniba – Anderson, Craig A. (2007) „Public Policy and the Effects of Media Violence on Children.“ *Social Issues and Policy Review*, 1 (1): 15-61
6. Hapkiewicz, G. Walter, Roden, H. Aubry (1971.) *The Effect of Aggressive Cartoons on Children's Interpersonal Play*, *Child Development*, 1583-1585.
7. Harpka, H. (2007.) „Odgoj psihološki sigurnog djeteta“, *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, vol 13 (49): 32
8. Kanižaj, I., Ciboci, L. „Utjecaj, učinci i posljedice nasilja u medijima na djecu i mlade“, *Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove*: 11-32
9. Kirsh, Steven J. (2006) *Children, adolescents and media violence: a critical look at the research*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications
10. Kunczik, Michael – Zipfel, Astrid (1998) *Uvod u publicističku znanost i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert
11. Kunczik, Michael – Zipfel, Astrid (2006) *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert
12. Kunczik, Michael – Zipfel, Astrid (2007) „Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti“, *Medianali*, 1 (1): 1-26
13. Nedić, M., Marčinko, D., Postružin, L (2006) *Socijalni, biološki i psihodinamski aspekti nasilja*, Klinički bolnički centar Zagreb: Zagreb
14. Nevins, Tara (2004) *The Effects of Media Violence on Adolescent Health*. A research report written for Physicians for Global Survival
15. Potter, W. James (1999) *On media violence*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications
16. Potter, W. James (2003) „The Frontiers of Media Research“, 247-262, u: Gentile, Douglas A. *Media Violence and Children. A complete guide for parents and professionals*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers
17. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. i Letica, M. (2004.): *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*, Zagreb: Golden marketing
18. Task, D. (2011) „Popeye- Censorship, Stereotypes and Propaganda“, *What are cartoons really teaching kids?*
<http://theatre597project.blogspot.com/2011/03/popeye-censorship-stereotypes-and.html>
(stranica posjećena: 01. rujna 2018.)
19. Trend, David (2007) *The Myth of Media Violence. A Critical Introduction*. Blackwell Publishing.
20. Valković, Jerko (2010) „Oblici i utjecaji televizijskog nasilja“, *Nova prisutnost*, 8 (1): 67-86
21. World Health Organization (2002) *World report on violence and health*. World Health Organization: Geneva